

Inga Belasova

PAR KONCEPTA STUŅDINĪKS LEKSISKI SEMANTISKO LAUKU

Laiks un tā mērīšanas mehānismi, gadsimtu gaitā mainoties, iemieso un ataino noteiktas tautas vēsturi, sadzīvi, etnogrāfiju un kultūru. Tādiem folkloras žanriem kā mīklām un apdziedāšanās dziesmām piemīt gan spilgta tēlainība, gan arī stingras formas likumības, kas attiecīgi iespaido arī kāda priekšstata senāko izpratnes aspektu saglabāšanu.

Raksta mērķis – raksturot koncepta stuņdinīks izpratni un funkcionalitāti latgaliešu folklorā. Semantiskais lauks koncepta stuņdinīks analīzes kontekstā uztverams kā patstāvīgs veidojums, kas ir saistīts ar noteiktām cilvēka pieredzes jomām un ir psiholoģiski reāli atainots un uztverams folkloras tekstos. Koncepta stuņdinīks leksiski semantiskajā laukā ietilpstošie elementi atspoguļo latgaliešiem būtiskus priekšstatus par sadzīviskām reālijām. To tēlainā interpretācija atklāj tautā pastāvošo emocionālo attieksmi pret stuņdinīku kā garīgu, tā arī materiālu vērtību. Nozīmes pārnēsumi ataino stuņdinīka savdabību sadzīviskajā un sociālajā līmenī, savukārt kognitīvais līmenis ļauj atklāt tā izveides īpatnības folkloras tekstos.

ON THE LEXICAL-SEMANTIC SPACE OF THE CONCEPT

‘STUŅDINĪKS’

System of knowledge about the world taking shape in the human mind from birth is under constant development. Time and its measurement machines, varying over the centuries, embodies and reflects history, social life, ethnography and culture of certain nation. Folklore genres such as riddles and mutual chaffing songs have a vivid imagery, as well as strict regularities of forms, which appropriately also affects conservation of ancient aspects for understanding of certain perception.

Aim of the paper – to describe understanding of the concept ‘stuņdinīks’ (Latgalian for timepiece, clock) and its functionality in the Latgalian folklore. Lexically semantic field reveals the functional and axiological sectors for use of the concept ‘stuņdinīks’, as well as figurative pictures that were used for its representation and recognition in puzzles and mutual chaffing songs.

Meaning of the concept ‘stuņdinīks’ highlights three essential elements – the philosophical, which updates uniqueness of the time count and associative perception in Latgale, the axiological, showing material and spiritual values of ‘stuņdinīks’, and the lexical, where a single semantic field combines semantic variations of ‘stuņdinīks’. At a cognitive level ‘stuņdinīks’ is understood as a device for measuring time. While the

emotional attitude to this reality is demonstrated by folklore, where conceptual content of 'stuņdinīks' appears in a variety of meaning transfers.

Lexically semantic field of the 'stuņdinīks' concept is composed of synonyms for 'stuņdinīks' (pulkstiņš, laikruods, zegars), its direct and figurative sense, word combinations with lexeme 'stuņdinīks' revealing functional and axiological sphere of the 'stuņdinīks' use, as well as figurative pictures that were used in folklore for representation and recognition of 'stuņdinīks'.

Semantic field in the context of analysis of the concept 'stuņdinīks' has to be perceived as an independent entity related to certain areas of human experience and in the psychological reality is shown and perceived in the folklore texts. 'Stuņdinīks' reflect the popularly-rooted perception of the object, by conferring to it real or imagined features and expressing ambiguously interpretable attitude towards it.

Lexically semantic elements contained within the field of 'stuņdinīks' concept represents significant concepts of Latgalians on the everyday realities. Their figurative interpretation reveals the emotional attitude existing in nation towards 'stuņdinīks' as a spiritual, as well as material value. Meaning transferences reflects the importance of 'stuņdinīks' singularity at the everyday and social level, while the cognitive level permits to discover features for setting it up in riddles and mutual chaffing songs.

Laiks un tā mērīšanas mehānismi, gadsimtu gaitā mainoties, iemieso un ataino noteiktas tautas vēsturi, sadzīvi, etnogrāfiju un kultūru. Latgalē mehāniskā laika noteikšanas ierīces apzīmēšanai lieto vairākas leksēmas: semantiski neitrālus apzīmējumus *pulkstiņš*, *stuņdinīks*, kā arī ar zināmu ekspresiju apveltītas leksēmas *laikruods* un *zegars*. *Stuņdinīks* tradicionāli tiek saprasts kā ierīce laika mērīšanai. *Latviešu valodas vārdnīcā* (MEV 1927: 1107) ir dotas arī tā papildnozīmes – *stundeniēks: die Wache* 'sardze, sargs' un *der Wachposten* 'sargkareivis, apsargpostenis', bet *Kalupes izloksnes vārdnīcā* (Reķēna 1998: 449) *stūndiniēks: s. stūndiniēks* – 'pulkstenis', papildus izdalot divus raksturīgākos tā paveidus – *kuldys (kūlda – kabata* (Reķēna 1998: 528)) un *sīnys stuņdinīks*. *Laikruods* gan latviešu (*laikrādis* 'pulkstenis' (LLVV 1987: 570), gan lietuviešu literārajā valodā (*laikrodis* (DLKŽ 2000: 350)) apzīmē pulksteni. Leksēmai piemīt poētiska nokrāsa latgaliešu un latviešu literārajā valodā, savukārt lietuviešu literārajā valodā tā saglabā neitrālu nokrāsu. Atsevišķos gadījumos tiek lietota leksēma *zegars*, kas etimoloģiski saistās ar poļu valodu, kur vārds *zegar* apzīmē 'pulksteni', bet *zegarek* – 'rokas pulksteni' (LLKŽ).

Rēzeknes Augstskolas projektā „Teritoriālās identitātes lingvokulturoloģiskie un sociālekonomiskie aspekti Latgales reģiona attīstībā”

(Nr. 2009/0227/1DP/1.1.1.2.0/09/APIA/VIAA/071) apkopotā informācija un anketēšanas dati rāda, ka *stuņdinīks* ir biežāk izmantotais pulksteņa apzīmējums Latgalē. Tā izpratnē iezīmējas trīs būtiski aspekti – filozofiskais, kas aktualizē laika skaitīšanas un asociatīvās uztveres savdabību Latgalē, aksioloģiskais, kas uzrāda *stuņdinīka* materiālo un garīgo vērtību, un

leksiskais, kur vienotā semantiskā laukā apvienojas dažādas *stuņdinīka* semantiskās variācijas. Kognitīvā līmenī *stundiņīks* saprotams kā ierīce laika mērīšanai. Savukārt emocionālo attieksmi pret šo reāliju uzskatāmi rāda folklorā, kur *stuņdinīka* jēdzieniskais saturs atklājas daudzveidīgos nozīmes pārnēsumos. Tas ļauj *stuņdinīku* skatīt kā konceptu, jo tas ir cilvēku apziņas un noteiktas informatīvās sistēmas elements, kas atspoguļo tautas pieredzi. Tā, piemēram, krievu valodniece J. Kubrjakova (*Елена Кубрякова*) konceptus dēvē par *atmiņas, visas pasaules ainas, zināšanu kvantu vienībām* (Кубрякова 1996: 90).

Raksta mērķis – raksturot koncepta *stuņdinīks* izpratni un funkcionalitāti latgaliešu folklorā. Par galvenajiem avotiem koncepta *stuņdinīks* analīzei izvēlētas 20. gs. pirmās puses apdziedāšanās dziesmas (LTD) un mīklas (LFK; Opincāne 2000). Šiem folkloras žanriem piemīt gan spilgta tēlainība, gan arī stingras formas likumības, kas attiecīgi iespaido arī kāda priekšstata senāko izpratnes aspektu saglabāšanu.

Leksiski semantisko lauku lingvistikā visbiežāk izmanto, lai apzīmētu valodas vienību kopumu, kas ir apvienotas ar kādu kopēju leksiski semantisko pazīmi jeb kam piemīt kopīgs nozīmes komponents. Leksiski semantiskā lauka teorijas pamatā ir priekšstats par dažādu semantisko grupu pastāvēšanu valodā un par zināmu valodas vienību iekļaušanu vienā vai vairākās šādās grupās. Terminu *leksiski semantiskais lauks* aktīvi sāk izmantot pēc valodnieku G. Ipsena (*Günther Ipsen*) un J. Trīra (*Jost Trier*) darbu iznākšanas (sk. lit. sar.).

Semantiskā pazīme, kas ir semantiskā lauka pamatā, var tikt attiecināta uz noteiktu cilvēka darbības jomu vai pieredzi. Semantiskais lauks koncepta *stuņdinīks* analīzes kontekstā uztverams kā patstāvīgs veidojums, kas ir saistīts ar noteiktām cilvēka pieredzes jomām un ir psiholoģiski reāli atainots un uztverams folkloras tekstos. Koncepts *stuņdinīks* atspoguļo tautā iesakņojušos priekšstatus par šo objektu, piešķirot tam reālas vai iedomātas īpašības un paužot neviennozīmīgi interpretējamu attieksmi pret to. Kā uzsver lingvisti I. Kobozeva (*Ирина Кобозева*), L. Vasiļjevs (*Леонид Васильев*) u. c., saikne starp atsevišķām semantiskā lauka vienībām var atšķirties pēc to specifikas.

Koncepta *stuņdinīks* leksiski semantisko lauku veido jau iepriekš nosauktie *stuņdinīka* sinonīmi (*pulkstiņš, laikroods, zegars*), tā tiešā un pārnestās nozīmes, vārdu savienojumi ar leksēmu *stuņdinīks*, kas atklāj *stuņdinīka* funkcionālo un aksioloģisko lietojuma sfēru, un, beidzot, metaforiskās gleznas, kas lietotas folklorā *stuņdinīka* apzīmēšanai un atpazīšanai.

Zināšanu sistēma par pasauli, kas veidojas cilvēka apziņā kopš dzimšanas, nemītīgi attīstās. Šī sistēma strukturējas noteiktu tēlu veidā, un folkloras materiāls spēj atspoguļot tautas atmiņā nostiprinājušos priekšstatus par kādu no reālajām. Senāk laiku noteica pēc ēnas garuma, saules attāluma no apvāršņa, zvaigznāju stāvokļa un vēl daudzos citos veidos. Arī latgaliešiem

nav bijusi sveša laika mērīšana, ievērojot zvaigžņu ritumu: *Kod daudzējim vēļ nabeja stuņdinīku, laiku nūsacēja pēc zvaigzņem jo tōs beja radzamas*¹ (Zariņš 1975: 10). Pakāpeniski pārejot uz mehānisko pulksteņi, aktualizējas laika uztveres subjektivitāte un relativitāte, kas ietekmē arī pulksteņa tēlaino konotāciju veidošanos. Cilvēcei ir pazīstami saules, ūdens, smilšu, mehāniskie (torņa, sienas, kabatas, rokas), elektroniskie u. c. pulksteņi. Mehānisko zobratu pulksteņi Eiropā sāk lietot jau 13. gs., Latvijā vecāko mehānisko pulksteņi ir darinājis Mihails Šulcs 1680. gadā (Sīle 2000: 21). Latgalē mehāniskais pulkstenis parādās samērā nesen: (...) *latgaļu sātā stuņdinīks jytamūs apmārūs sōc rōdeitīs 19. g. s. ūtrajā pusē, kod tys teik uzskateits kai zemņika tureibas zeime* (Briška 1984: 78). Attīstoties cilvēku zināšanām, prasmēm, kā arī cilvēces sasniegumiem, rodas vajadzība pēc precīza laika mērīšanas mehānisma. Dienas garums kā savdabīgs atskaites punkts bija pārāk liels un dabā izteiksmīgi neatspoguļojās. Tas arī noteica pulksteņu ienākšanu sadzīvē.

Kultūrvēsturiskā informācija, kā arī rakstā skatītie folkloras avoti liecina, ka laiks agrāk tika uztverts divējādi – vizuāli un akustiski. To uzskatāmi ataino latviešu valodas vārdnīcas, kur pulkstenis (un tā sinonīmi) tiek skaidroti arī kā zvans:

1. *Laikrādis* – novec. ‘zvans’ (LLVV 1980: 570).
2. *Pulkstenis* – arī ‘zvans – baznīcas, bērū, ilkss u. c.’ (KV 2004: 34417).

Akustiskie elementi izsenis ir bijuši svarīgi laika uzskaites rādītāji. Zīmīgi, ka dienas svarīgos brīžus (mises, lūgšanas) atgādināja baznīcas zvans: *Bazneicā zvaneja – zvaneja, kai tauta saceja, uz mīra. Tū dareja kotru vokoru ap saules rītu. Kotru reitu zvaneja uz celšonūs, atgōdyņojūt, ka laiks atstōt mīgu un gultu, laiks paceļt prōtu uz Dīvu, pasateikt Jam par nakts mīru un atpyutu un lyugt svēteību dīnas dorbam. Vokorā zvonu skaņas atgōdynōja salikt rūkas pateiceibā par vysom dīnā sajemtom žēlesteibom un atvēlēt sevi Dīva svēteitam mīram. Kod beja nūzvaneits uz mīra, tod pēc moza breiža nūzvaneja par myrušu, jo beja sajemta ziņa, ka kaids ir miris. Par kotru nūmyrušū zvaneja atsevišķi ar mozu atstarpī, jo vīnā dīnā gadejōs vairōki* (Latkovskis 1966: 155). Ar laiku pulksteņa un zvana nozīme tiek nošķirta.

Likumsakarīgi, ka vizuālie un akustiskie elementi ir noteicošie arī *stuņdinīka* alegoriskajā atveidē folklorā, piemēram:

---

¹ Te (un turpmāk) citāti saglabā oriģinālteksta rakstību.

Vylks kauc aiz astis vylkts.

(LFK Ilūkstis apleicīne RLBZK [1895]: 1590)²

Kačs guļ, aste kust.

(Opincāne 2000: 39)

Mīklā par *stuņdinīka* alegorisko ekvivalentu tradicionāli tiek izvēlēti tādi dabas vai cilvēka dzīves objekti, kas samērojami ar *stuņdinīkam* tipiskiem dizaina elementiem: pulksteņa korpusu (vilks, kaķis) un t. s. zvana pendeli jeb mēli (vilka / kaķa aste). Akustiskā analogija tēlaini atklāj pulksteņa darbināšanas un darbošanās īpatnības: tas tika uzvilks, velkot aiz mēles, attiecīgi radot stieptas, velkošas (kaucošas) skaņas (*vylks kauc*). Šādi *stuņdinīks* funkcionē ne tikai kā fiziskās telpas sastāvdaļa, bet aktualizē koncepta semantisko lauku, kas faktiski izpaužas kā priekšmetiskā un semantiskā lauka saplūšana. Folklorai raksturīgā tēlainība iepludina *stuņdinīka* semantiskajā laukā arī groteskus elementus:

Gaiļš loktā, zornis orā.

(LFK Rāsnis apleicīne [1925] 2293–5459: 3536)

Lōcs tup būrī, zornas kust.

(Opincāne 2000: 55)

Burtiska mīklā ietvertās alegorijas izpratne vedina uz atmiņām par mītiskajai tradīcijai raksturīgo upurēšanas rituālu, kas mīklā netiek uztverts kā dominējošs, jo pakļaujas uzminēšanas principam – izteismīgākiem vizuālo analogiju meklējumiem. Šai gadījumā izvēlēti asociatīvi ietilpīgi simboli (gailis) un burtiskas vizuālas analogijas (lācis būrī – kaut kas liels, līdzīgs būrim, kastei). Zarnas tikai papildina vizuālo asociāciju ar iepriekš minētajiem sienas pulksteņu darbināšanas mehānismiem. *Stuņdinīka* vizuālās pazīmes, proti, ieapaļā forma un auklveidīgs vijums, alegoriski atainojas arī citu dabas objektu tēlojumā apdziedāšanās tautasdziesmās. To papildina arī spilgta ekspresivitāte, kas aptver gan *stuņdinīka* izskatu, gan tā nēsātāja raksturojumu. Piemēram:

Cisu cepka par vādaru,

Rutka šķēle kuldeņā.

(VI, 58498)³

² Te (un turpmāk) LFK materiāli, kas pieejami RA Reģionālistikas institūtā, norādot mapes nosaukumu un vienības kārtas Nr.

³ Te (un turpmāk) piemērs no Latviešu tautas dziesmu XML elektroniskās versijas latviandainas.lib.virginia.edu, norādot sējumu un vienības kārtas Nr.

Vaca veize karmanā

Auklas vīn karinej.

(VI, 58492)

Rutka šķēle karmonā

Suņa zornas važeņā.

(VI, 58501)

Folklorā laika asociatīvai izteikšanai akcentēti dažādi laika nogriežņi: mūžs – *Īt bez kōju, rōda bez rūku, skaita vysu myužu, bet nav cylvāks* (Opincāne 2000: 35); diennakts – *Dīnu, nakti vaid, nikas nasōp* (Opincāne 2000: 21); stunda – *Raibō gūvs stuņdi māma* (Opincāne 2000: 79). Tomēr jau pats apzīmējums *stuņdinīks* liek domāt, ka stunda ir bijusi zemnieku ikdienas plānojamam piemērotākā mērvienība: leksēma *stūnde* ir saprotama ne tikai kā laika mērvienība, bet tai piemīt arī semantiskā nianse: *darba mērvienība (aptuveni 60 minūtes)* (Reķēna 1998: 449). Šīs un vēl citas mīklas liecina, ka lineārajam laikam pamatā ir neitrāla konotācija. Respektīvi, koncepts *stuņdinīks* atklāj tradicionālo laika satura piepildījumu. Tādējādi latgaliešu ikdienas savdabība, kuras vērtēšana saistās ar zināmiem asociatīvajiem komponentiem, objektīvi ataino latgaliešu apziņā mītošos priekšstatus. Tā, piemēram, mīkla:

Kas strōdoj dīnu un nakti ni ēds, ni gulējs?

(Opincāne 2000: 43)

sniedz tēlainu priekšstatu par vienu no aktuālākajām ikdienas reālijām, proti, smagu darbu. Pravietiski skan mīklas formulējumā ietvertais atzinums par to, ka darbs nekad nebeigsies. Mīklā parādās atziņa, ka darbs kā kustība ir vispārējs pasaules un dzīvības likums. Nereti arī literārajos piemēros *stuņdinīks* tiek izmantots fatālam cilvēka likteņa aprakstam: *Kaļvīneites, naboga atraitnes, dzeive ritēja vīnmuli, tikpat vīnmuli kai vacō stuņdinīka tikšēšona ustobā pi nūkyupējušōs sīnas. Stuņdinīka tikšēšonai reizem pīsavīnōja cērcini aiz cepļa un spēlēja sovū monotonū muzyku* (Latkovskis 1966: 151).

Mīklas kā folkloras mantojuma daļa ir cieši saistīta ar tautas mentalitāti, atspoguļo morāles jautājumus, zināmus ideālus un spilgti raksturo tautai raksturīgo asociatīvo sistēmu. Tā kā pulkstenis tiek saistīts ar vienmuļa un atkārtoto paredzošu darba darīšanu, tad aktuālāko 20. gs. pirmās puses arodu fiksēšana mīklu formulās atspoguļo latgaliešu saimnieciskās vērtības:

Kaliejs kaļ, maliejs maļ, ni dīnu var pīkaļt, ni pīmaļt.

(LFK Ludzys apleicīne [1940] 5359–6363: 5729)

Amats mīklās sasauca ar iepriekš pieteikto nemitīgo kustību un darbību. Cilvēka smagais darbs ne vienmēr vainagojas ar panākumiem, un te ir skatāma padevīga pakļaušanās nenovēršamajam. Kalēja un malēja darbs prasa rutīnveida aktivitāti un emocionālajā līmenī asociējas ar apziņu, ka laiks (tāpat kā darbs) nekad nebeigsies.

Ar tieslietām saistītie elementi mīklās atspoguļo sociālās un juridiskās kultūras lomu garīgo vērtību kultivēšanā:

Tīsys veirs bez mālis.

(LFK Rāsnis apleicīne [1925] 2293–5459: 3731)

Tīsys veirs jeb *stuņdinīks* uzrverams kā neapstrīdama un neapšaubāma sprieduma vēstītājs. Šādi caur šķietami mazsvarīgām lietām zemapziņas līmenī ļaudis ir mēģinājuši ieaudzināt saviem bērniem pietāti pret normu, tiesas lēmumu vai valsts varu.

Stuņdinīks satur būtisku informāciju par tā saikni ar tautas materiālo kultūru un morālajām vērtībām. 20. gs. pirmās puses latgaliešu apdziedāšanās dziesmās *kuldys stuņdinīks* tika uzskatīts par turīgu ļaužu atribūtu:

Līlejuos šis puiseits:

Symtu rubļu stundinīks.

(IV, 58497)

Vai:

Līlejuosi šis Puovuls,

Ka šam zalta stundinīks.

(VI, 58498)

Apdziedāšanās dziesmās *stuņdinīks* reprezentē personas, kurām vienmēr patīk atrasties uzmanības centrā, izrādīties un lielīties. Tieši tāpēc folklorā paustā tautas attieksme pret kabatas *stuņdinīku* un tā īpašnieku ir zobgalīga, dažkārt pat satīriska, ko papildina *stuņdinīka* kā „stabilas valūtas” interpretācija, kas nezaudē savu vērtību dažādās dzīves situācijās:

Šei Aneite līlejuos

Ar tim zalta stuņdinīkim.

Na tī pošys pierkti beja

Ontoneņa dāravuoti,

Ontoneņa dāravuoti

Par naksnenis guliejum’,

Par naksnenis guliejum’,

Par dīnenis staiguojum’.

(LFK Preiļu apleicīne [1945] 9883–10192: 10003)

Ar šādas *valūtas* starpniecību var norēķināties par dažāda veida pakalpojumiem visos laikos. Jēdziens *pakalpojums* dotajā piemērā ir ar zināmu zemtekstu, jo tautasdziesma ir piesātināta ar sarkasmu, respektīvi, tā ir atklāta zobošanās par meitas un puīša sabiedrībai nepieņemamo attiecību modeli. Apdziedāšanās dziesmās dzīves reālības bieži tiek atspoguļotas binārajās opozīcijās. Ja mūsdienās par vīrieša sociālo stāvokli nereti mēdz spriest pēc viņa apaviem, automobiļa un pulksteņa, tad arī 20. gs. pirmās puses latgaliešu apdziedāšanās dziesmas liecina, ka meitas priekšroku ir devušas tādiem puīšiem, kas ir materiāli labi situēti:

*Man patyka tys puiseits,
Tuo puisīša capurīte;
Malnas bikses, malny svuorki,
Stundinīks kabatā.*

(VI, 58241)

Tas joprojām norāda uz to, ka *kuldys stuņdinīks* tika uztverts vairāk kā turīguma apliecinātājs, nevis lietderīgas informācijas sniedzējs. Kabatas pulksteņa īpašniekam nebija īpašas vajadzības zināt precīzu laiku. Daļēji tas ir attiecināms arī uz mūsdienām, jo *kuldys stuņdinīks*, izejot garu transformācijas ceļu, savā ziņā ir kļuvis par daļu no mobilā telefona jeb *kuļdinīka*, kas mūsdienās (jo īpaši jauniešu vidū) ir būtisks ne tikai kā stilīgs aksesuārs, bet arī kā dižošanās, izrādīšanās un lepošanās priekšmets, kas ne vienmēr ir nepieciešams precīza laika noteikšanai. Tam vairāk noder tie *stuņdinīki*, kas kalpo kā interjera elementi cilvēku darba vietās un mājās (galda un sienas, tāpat arī rokas *stuņdinīki*), kā arī publiskajā telpā pieejamie *stuņdinīki*.

Apskatot *stuņdinīka* nozīmi mūsdienās, neapšaubāmi ir jāpiemin tā vieta kopējā pilsētas ainavā. Agrāk valdīja uzskats, ka cilvēkam nebija varas pār laiku, jo to uzskatīja par Dieva īpašumu. Savukārt viduslaikos pilsētas tornis ar pulksteni bija kā jauna laika mērījuma simbols, arī jaunas attieksmes pret laiku veidotājs. Jau sen ir pagājuši tie laiki, kad pilsēta vienotā ritmā dzīvoja pēc viena vienīga torņa pulksteņa. Toties arī mūsdienās ir vietas, kas nav iedomājamas bez publiskajiem *stuņdinīkiem*. Visbiežāk tās ir stacijas un pilsētu centri. Cilvēkiem pulkstenis joprojām kalpo par atgādinājumu, ka laiks negaida. Iespējams, tieši šinī kontekstā ir radies teiciens: *točnys kai stuņdinīks*.

Koncepta *stuņdinīks* leksiski semantiskajā laukā ietilpstošie elementi atspoguļo latgaliešiem būtiskus priekšstatus par sadzīvīskām reālījām. To tēlainā interpretācija atklāj tautā pastāvošo emocionālo attieksmi pret *stuņdinīku* kā garīgu, tā arī materiālu vērtību. Nozīmes pārnēsumi ataino *stuņdinīka* savdabību sadzīvīskajā un sociālajā līmenī, savukārt kognitīvais līmenis ļauj atklāt tā izveides īpatnības mīklās un apdziedāšanās dziesmās.

SAĪSINĀJUMU SKAIDROJUMS

KV – Latviešu konversācijas vārdnīca
 LFK – Latviešu folkloras krātuve
 LLVV – Latviešu literārās valodas vārdnīca
 LTD – Latviešu tautas dziesmas
 MEV – Mīlenbaha-Endzelīna latviešu valodas vārdnīca
 DLKŽ – Dabartinēs lietuvīų kalbos žodynas
 LLKŽ – Lietuvių-lenkų ir lenkų-lietuvīų kalbų žodynas

LITERĀTŪRA

- Briška, Bonifacjjs (1984). *Latgola muna Tāvzeme*. Minhene: P/s Latgaļu izdevnīceiba.
- Ceplītis, Laimdots (red., 1980). *Latviešu literārās valodas vārdnīca. 4. sējums*. Rīga: Zinātne.
- Ceplītis, Laimdots (red., 1987). *Latviešu literārās valodas vārdnīca. 6/2. sējums*. Rīga: Zinātne.
- Latkovskis, Leonards (1966). *Dzimtās zemes ļaudis*. Minhene: P/s Latgaļu izdevnīceiba.
- Latviešu folkloras krātuves materiāli: Ilūkstis apleicīne RLBZK [1895]; Rāsnis apleicīne [1925] 2293–5459; Ludzys apleicīne [1940] 5359–6363; Preiļu apleicīne [1945] 9883–10192*. Pieejami RA Reģionālistikas institūtā.
- Latviešu tautas dziesmas (1952–1956)*. XML elektroniskā versija // latviandainas.lib.virginia.edu Resurss aprakstīts 12.09.2010.
- Mīlenbahs, Kārlis (1938). *Latviešu valodas vārdnīca. 2. sējums*. Rīga: Kultūras fonds.
- Opincāne, Bernadeta (2000). *Atmini munu meikli!* Rēzekne: LKC izdevniecība.
- Reķēna, Antoņina (1998). *Kalupes izlokšnes vārdnīca. 1., 2. sējums*. Rīga: Latviešu valodas institūts.
- Sīle, Sarmīte (2000). Pulkstenis tavā dzīves telpā // *Mēbeles Interjers*. 2000. Nr. 6. 20–22. lpp.
- Švābe, Arveds (galv. red., 2004). *Latviešu konversācijas vārdnīca 17. sēj.* Rīga: Antēra.
- Zariņš, Pīters (1975). *Latgaļu tradīcijas*. Minhene: P/s Latgaļu izdevnīceiba.
- Keinys, Stasys (vyr. red., 2000). *Dabartinēs lietuvīų kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Lietuvių-lenkų ir lenkų-lietuvīų kalbų žodynas* // <http://www.lietpol.eu/pl/slownik.html> Resurss aprakstīts 16.12.2010.
- Ipsen, Gunter (1924). *Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft*. Heidelberg.
- Trier, Jost (1973). *Aufsätze und Vorträge zur Wortfeldtheorie*. The Hague, Paris.
- Кубрякова, Елена (1996). *Краткий словарь когнитивных терминов*. Москва: Изд-во Моск.госу. ун-та.